

Geliş Tarihi:

08.08.2021

Kabul Tarihi:

06.12.2021

Yayımlanma Tarihi:

20.12.2021

Kaynakça Gösterimi: Eriş Dereli, B. (2021).
Çocuk istihdamını etkileyen faktörler.
İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,
20(42), 1505-1519. doi:10.46928/iticusbe.974781

ÇOCUK İSTİHDAMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Araştırma

Bilge Eriş Dereli

Sorumlu Yazar (Correspondence)

Marmara Üniversitesi

bilge.eris@marmara.edu.tr

Bilge Eriş Dereli, Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi'dir. Çalışma ekonomisi, eğitim ekonomisi ve uygulamalı mikroekonometri alanlarında ders vermekte ve bu alanlarda araştırmalar yayınlamaktadır.

ÇOCUK İSTİHDAMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bilge Eriş Dereli
bilge.eris@marmara.edu.tr

ÖZET

Çocuk istihdamı çocuk bireyin bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemesi açısından oldukça önemli bir sorundur. Aynı zamanda çocuk işgücünün uzun vadede hem bireysel hem de ulusal boyutta yarattığı maliyetler oldukça yüksektir. Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan, en güncel veri olan 2019 yılı Çocuk İşgücü Araştırması mikro veri seti kullanılmış ve çocuk bireylerin istihdamda yer almalarını etkileyen faktörler incelenmiştir.

Amaç: Bu çalışmanın amacı Türkiye’de çalışmakta olan çocuk bireylerin çalışma kararlarını etkileyen faktörleri analiz etmektir.

Metodoloji: Çalışmada en küçük kareler (EKK) yöntemi ve ikili cevap değişkeni temelinde lojistik regresyon modeli, tamamlayıcı log-log regresyon modeli ve cezalı en çok olabilirlik lojistik regresyon modeli kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmanın bulgularına göre kız çocuk bireylerin çalışma olasılığı erkek çocuk bireylere göre daha düşüktür. Aynı zamanda çocuk bireyin eğitime devam etmesi, anne ve babanın eğitim seviyesinin artması ve anne ve babanın işgücü dışında olmaya göre istihdamda olması; çocuk bireyin istihdamda olma olasılığını düşüren faktörlerdir. Bu etkilerin yanı sıra, çocuk bireyin yaşının artması, anne ve babanın yaşının 35’ten yüksek olması ve anne ve babanın işgücü dışında olmaya göre işsiz olması çocuk bireyin istihdamda olma olasılığını artıran faktörlerdir. “Çocuk bireylerin istihdamda yer almalarını etkileyen en önemli faktörler nelerdir?” sorusu çerçevesinde tahmin edilen standartlaştırılmış beta katsayıları incelendiğinde, çocuk bireyin çalışma olasılığını en çok etkileyen faktörler arasında çocuk bireyin kendi demografik özelliklerinin yanı sıra annenin eğitim seviyesi ve işgücü durumu değişkenlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu çarpıcı sonuç, çocuk işçiliği ile mücadelede kadınlar ile ilgili eğitim ve istihdam politikalarının da önemini gözler önüne sermektedir.

Özgünlük: Türkiye’de çocuk istihdamı ile ilgili mevcut en güncel veri setinin kullanılması, çocuk istihdamını etkileyen faktörlerin daha önce bu konu bağlamında yapılan çalışmalardan farklı yöntemler kullanılarak analiz edilmesi ve standartlaştırılmış beta katsayıları hesaplanarak çocuk istihdamını en çok etkileyen faktörlerin incelenmesi bu çalışmanın özgün yanları olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İstihdamı, Türkiye, 2019 Çocuk İşgücü Araştırması

JEL Sınıflandırması: C25, J21, J22

DETERMINANTS OF CHILD EMPLOYMENT

ABSTRACT

Child labor is an important problem as it negatively affects the physical, mental, psychological and social development of children. At the same time, the long run costs of child labor both at individual and national level are very high. This study uses the latest Working Child Statistics published by the Turkish Statistical Institute in 2019 and analyzes the determinants of child employment.

Purpose: The purpose of this study is to analyze the determinants of child labor in Turkey.

Methodology: Ordinary least squares, logistic regression, complementary log-log regression and penalized maximum likelihood logistic regression methodologies are employed.

Findings: The findings indicate that the probability of the child being employed is lower for girls than boys. School attendance, higher education level of parents and parents' being employed in comparison to being out of labor force are the factors that lower the probability of the child being employed. Moreover, higher age of the child, parents' age being higher than 35 and parents' being unemployed in comparison to being out of labor force are the factors that increase the probability of the child being employed. The results of the standardized beta coefficients indicate that as well as children's demographic characteristics, mother's education level and labor force status have the greatest impact on children's employment probability. This striking finding emphasizes the importance of education-oriented and employment-oriented policies for female to combat with child labor.

Originality: Using the latest available data on child labor, applying different methodologies that have not been applied in previous studies in the literature and calculating standardized beta coefficients to find the determinants with the greatest impact are the original characteristics of this study.

Keywords: Child Employment, Turkey, 2019 Working Child Statistics

JEL Classification: C25, J21, J22

GİRİŞ

Çocuk işçiliği olgusu hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için varlığını sürdürmekte olan bir sorundur. Bu olgunun sorun teşkil etmesinin en önemli nedenleri arasında çocuk bireyin bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişiminin etkilenmesi yer almaktadır. Aynı zamanda çocuk işçiliğinin uzun vadede hem bireysel hem de ulusal boyutta yarattığı maliyetler oldukça yüksektir. Dünya genelinde ve Türkiye’de 21. yüzyılın başından beri çalışmakta olan çocuk bireylerin oranları bir düşüş eğilimi sergilemektedir. Türkiye’de istihdamda yer alan çocuk birey oranları 1999, 2006, 2012 ve 2019 yıllarında sırası ile %10,3, %5,9, %5,9 ve %4,4 olarak gözlemlenmektedir. Çocuk istihdam oranları 1999 yılından 2019 yılına kadar düzenli bir düşüş seyri izlemiştir. ¹ Fakat bu istatistiklerin çocuk işçiliğinin en kötü hallerini kapsamadığını vurgulamak önemlidir. Aynı zamanda Türkiye’de çalışmakta olan çocuk bireylerin haftalık ortalama çalışma saatleri Dünya genelinden oldukça yüksektir. Çocuk istihdamı için işbaşında ölüm istatistiklerinin yer almıyor olması ise bu olgunun tüm yönleri ile ele alınabilmesi önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Çocuk İşgücü ile mücadele birçok ülkenin kalkınma programlarında önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Türkiye’de, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2005-2015 yıllarını kapsayan “Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi için Zamana Bağlı Ulusal Politika ve Program Çerçevesi” hazırlanmış ve uygulanmıştır. Daha sonra bu program çerçevesi 2017-2023 dönemini kapsayacak şekilde güncellenmiş ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) hazırlanmıştır. (ÇSGB 2017).²

Çocuk işçiliği ile mücadelede en önemli unsurlardan birisi bu sorunun temel nedenlerini tespit etmektir. Bu bağlamda, bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan ve en güncel veri olan 2019 yılı Çocuk İşgücü Araştırması mikro veri seti kullanılmış ve Türkiye’de çalışmakta olan çocukların çalışma kararlarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmanın temel bulgularına göre kız çocuk bireylerin çalışma olasılığı erkek çocuk bireylere göre daha düşüktür. Aynı zamanda çocuk bireyin eğitime devam etmesi, anne ve babanın eğitim seviyesinin artması ve anne ve babanın işgücü dışında olmaya göre istihdamda olması; çocuk bireyin istihdamda olma olasılığını düşüren faktörlerdir. Bu etkilerin yanı sıra, çocuk bireyin yaşının artması, anne ve babanın yaşının 35’ten yüksek olması ve anne ve babanın işgücü dışında olmaya göre işsiz olması çocuk bireyin istihdamda olma olasılığını artıran faktörlerdir. Bu bulgulara ilaveten, “Çocuk bireylerin istihdamda yer almalarını etkileyen en önemli faktörler nelerdir?” sorusu çerçevesinde tahmin edilen

¹Türkiye’deki çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri “Sokakta Çalışma”, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışma” ve “Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma” olarak belirlenmiştir (ÇSGB 2017).

²Çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında bu programa ilaveten, Uluslararası Çalışma Örgütü işbirliği ile yürütülen “ILO’nun Türkiye’de Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı (2021-2025), “Mevsimlik Tarımda Fındık Hasadında Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi (2020-2024)” ve “Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması (2020-2023)” başlıklı projeler devam etmektedir.

standartlaştırılmış beta katsayıları incelendiğinde, çocuk bireyin çalışma olasılığını en çok etkileyen faktörler arasında çocuk bireyin kendi demografik özelliklerinin yanı sıra annenin eğitim seviyesi ve işgücü durumu değişkenlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu çarpıcı sonuç, çocuk işçiliği ile mücadelede kadınlar ile ilgili eğitim ve istihdam politikalarının da önemini gözler önüne sermektedir.

LİTERATÜR

Çocuk istihdamı hakkında yapılan birçok disiplinler arası çalışma bulunmaktadır ve bu çalışmalar çocuk istihdamını farklı yönlerden ele almaktadır. Çalışmalar çoğunlukla çocuk istihdamının büyüklüğü, belirleyicileri ve çocuk işgücü ile mücadele politikalarının etkinliğini ele almaktadır. Grootaert ve Kanbur (1995) 1990lı yıllarda çocuk işçiliğini etkileyen faktörleri inceleyen kuramsal bir çalışmadır. Bu çalışma, düşük hanehalkı geliri ve yoksulluğun çocuk işçiliğini etkileyen en önemli unsurlar olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışma aynı zamanda annenin işgücü piyasasında yer alması ile birlikte özellikle kız çocuklarının okuldan ayrıldığı ve ev işlerinde daha fazla faaliyet göstermeye başladığı bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca, Basu (1999) ve Cigno ve Rosati (2005) iktisat yazınında çocuk işgücü hakkında yer alan önemli kuramsal çalışmalardır. Bu çalışmalarda çocuk istihdamının tamamen yasaklanmasının toplam refah üzerindeki iyileştirici etkisi ele alınmaktadır.

Çocuk işgücü ile ilgili mikro verilerin mevcut hale gelmesi ile birlikte bu alanda yapılan ampirik çalışmalar da artmaya başlamıştır. Basu (1999) dünya geneli için yaptığı çalışmada hanehalkı büyüklüğünün ve çocuğun yaşamakta olduğu ortamda çocuk istihdamının normal bir olgu olarak karşılanmasının çocuk işçiliğini etkileyen önemli faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Duryea ve Arends-Kuenning (2003) Brezilya için yaptıkları zaman serisi analizinde ülkedeki makroekonomik koşulların, dalgalanmaların ve işgücü piyasası şartlarının çocuk işçiliği üzerinde anlamlı etkiye sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Edmonds (2006) Nepal için yapılmış yatay kesit bir çalışmadır. Çalışmanın bulguları yerel işgücü piyasası şartlarının ve aile yapısının çocukların çalışma kararlarını etkileyen unsurlar olduğu yönündedir. Mukherjee ve Das (2008)'in Hindistan için elde ettiği sonuçlar, annenin eğitim seviyesi ve hanehalkı içindeki konumunun çocuk işçiliğini etkileyen önemli unsurlar olduğu yönündedir. Emerson ve Sauzo (2008) bulguları Duryea ve Arends-Kuenning (2003) bulguları ile örtüşmektedir. Ülkedeki eğitim imkanlarının ve işgücü piyasası koşullarının Brezilya'da çocuk istihdamını etkileyen önemli faktörler olduğunu tespit etmiştir.

Türkiye'de çocuk işgücü üzerine yapılan çalışmalar kısıtlıdır. Bu çalışmalar arasında öne çıkanlar Tunalı (1996), Dayıoğlu (2005), Dayıoğlu (2006), Kıral ve Tıraş (2013), Susanlı vd. (2016), Dayıoğlu-Tayfur ve Kırdar (2020) şeklinde sıralanabilir. Tunalı (1996) 1994 yılı Çocuk İşgücü Araştırması mikro veri setini kullanarak 6-14 yaş aralığındaki çocuk bireylerin okula katılma ve çalışma durumunu etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışmanın temel bulguları okuryazar ebeveynlerin okuryazar olmayan ebeveynlere göre çocuklarını ekonomik faaliyete dahil etme olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda ebeveynin eğitim seviyesi arttıkça

çocuk bireylerin çalışma olasılığının düştüğü gözlenmiştir. Dayıoğlu (2005), 1994 ve 1999 yıllarına ait Çocuk İşgücü Araştırması mikro veri setlerini kullanarak çocuk bireylerin okula devam etme ve istihdamda yer alma aktivitelerinin birbirleri ile çekişen faaliyetler olduğu bulgusunu elde etmiştir. Bu iki aktivite arasındaki korelasyonun şiddetinin 1999 yılında 1994 yılına kıyasla daha yüksek olması, aralarındaki negatif ilişkinin ilgili dönemde daha da şiddetlendiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu negatif ilişkinin şiddetlenmesinin temel nedenleri arasında hem zorunlu ilköğretim yaşının hem de çocuk bireylerin çalışma yaşlarının yasal olarak yükseltilmesi ve bu kuralların daha sıkı bir biçimde denetlenmeye başlanmış olması yer almaktadır. Dayıoğlu (2006), 1994 yılı Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi mikro veri setini kullanarak kentsel bölgelerde yaşayan çocukların istihdamda yer almalarının temel nedenlerinin düşük hanehalkı geliri ve yoksulluk olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Kırал ve Tıraş (2013) 2006 yılı Çocuk İşgücü Araştırması mikro veri setini kullanarak Türkiye’de kentsel bölgelerde yaşayan çocuk bireylerin istihdamda yer alma olasılığının babanın geliri düştükçe arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Susanlı vd. (2016) 2003 yılı Nüfus ve Sağlık araştırması verilerini kullanarak çocukların ev içi faaliyetlerde bulunmasını etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışmanın temel bulguları ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça çocukların ev içi faaliyetlerde bulunma olasılığının düştüğü yönündedir. Aynı zamanda; annenin çalışıyor olmasının kentsel bölgelerde çocukların ev içi faaliyetlerde bulunma olasılığını artırdığı, kırsal bölgelerde ise azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Dayıoğlu-Tayfur ve Kırdar (2020) 1994, 1999, 2006 ve 2012 yıllarına ait Çocuk İşgücü Araştırması mikro veri setlerini kullanarak zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasının çocuk işgücü üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmanın bulguları ilgili eğitim reformunun kırsal bölgelerde daha etkili olduğu ve çocuk istihdamını düşürmekte etkin olduğu yönündedir. Aynı zamanda bu etkinin ebeveyn gelirinin belli bir seviye altına düştüğünde kaybolduğu sonucuna ulaşılmıştır.

VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan, 2019 yılı Çocuk İşgücü Araştırması mikro veri seti kullanılmıştır³. Araştırma 2019 yılının IV. çeyreğinde uygulanmıştır ve hanehalklarında yer alan 5-17⁴ yaş arasındaki bireyleri kapsamaktadır. Ayrıca tüm coğrafi bölgeler araştırmaya dahil edildiği için, bulguların Türkiye geneli için temsiliyet gücü vardır.

Çocuk istihdamını etkileyen faktörlerin tespit edilmesi amacıyla 1 no’lu denklem önce EKK yöntemi ile doğrusal olasılık modeli şeklinde tahmin edilmiştir:

³ Çocuk İşgücü araştırması daha önce 1994, 1999, 2006 ve 2012 yıllarında uygulanmıştır. Ayrıca, diğer yıllarda uygulanan anketlerin aksine, 2019 yılı anketinde yerleşim birimlerinin kent/kır ayrımı yer almamaktadır.

⁴ Türkiye’de 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesinde (United Nations, 1959) 18 yaşından küçük herkes çocuk olarak tanımlanmaktadır.

$$P(\text{istihdam}_i) = \beta_0 + \beta_1 \text{yaş}_k_i + \beta_2 \text{kız}_i + \beta_3 \text{eğitim}_d + \beta_4 \text{anne}_35 + \beta_5 \text{baba}_35 + \beta_6 \text{anne}_eğitim + \beta_7 \text{baba}_eğitim + \beta_8 \text{anne}_durum + \beta_9 \text{baba}_durum \quad (1)$$

Bu denklemde i , çocuk birey ayracıdır. Bağımlı değişken olan *istihdam* değişkeni, çocuk yaştaki birey istihdamsa ise 1, değil ise 0 değerini alan ikili cevap değişkenidir. *yaş_k* değişkeni 5-11, 12-14 ve 15-17 şeklinde 3 kategoriye sahip kategorik bir değişkendir ve referans kategori 5-11 yaş aralığındaki çocuk bireylerdir. *kız* çocuk birey kız ise 1, erkek ise 0 değerini alan ikili cevap değişkenidir. *eğitim_d* değişkeni çocuk birey eğitime devam ediyorsa 1, etmiyor ise 0 değerini alan ikili cevap değişkenidir. *anne_35* ve *baba_35* değişkenleri, anne ve babanın yaşlarını 35 yaş altı ve 35 yaş üstü şeklinde iki kategoriye ayıran değişkenlerdir ve referans kategorisi 35 yaş altıdır. *anne_eğitim* ve *baba_eğitim* değişkenleri anne ve babanın eğitim seviyesini okur-yazar olmayanlar, lise altı eğitilmişler, lise ve yüksek öğrenim şeklinde 4 kategoriye ayıran değişkenlerdir ve referans kategorisi okur-yazar olmayanlardır. Son olarak, *anne_durum* ve *baba_durum* değişkenleri anne ve babanın işgücü durumunu gösteren 3 kategorili değişkenlerdir. Bu kategoriler işgücüne dahil olmayan, istihdamda olanlar ve işsizler şeklindedir ve referans kategorisi işgücüne dahil olmayanlardır.

1 no'lu denklemde tanımlanan bağımlı ve bağımsız değişkenlerden oluşan model daha sonra lojistik regresyon, tamamlayıcı log-log regresyon ve cezalı en çok olabilirlik lojistik regresyon yöntemleri ile tahmin edilmiştir. Bu yöntemler ikili cevap değişkeni temelinde çocuk bireyin çalışmamasına göre çalışma olasılığını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Bu modeller arasında lojistik model 2 no'lu denklem ile ifade edilmektedir:

$$P_i = E(Y_i = 1 | X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\alpha + \beta' X_i)}} \quad (2)$$

Bu denklemde P_i , i -inci bireyin belirli bir tercihi açıklayıcı değişkenlerin (X_i) değerlerine koşullu yapma olasılığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada bağımlı değişken olarak yer alan çocuk bireyin istihdamda yer alma olasılığını nadir olay olarak kategorize etmek mümkündür. Zira, mevcut örnekleme yer alan çocuk bireylerin yaklaşık %5'i istihdamda yer alırken, %95'i istihdamda yer almamaktadır. King and Zeng (2003) nadir olayları tahmin etmek için tamamlayıcı log-log model ve cezalı en çok olabilirlik lojistik regresyon modelinin lojistik regresyon modeline alternatif olarak kullanılabileceğini öne sürmüştür. Her iki modelin, lojistik regresyon modelinden en önemli farkı ikili cevap değişkeni niteliğindeki bağımlı değişken ile ifade edilen olayın gerçekleşme olasılığının çok düşük ya da çok yüksek olduğu nadir olaylar durumunda tahmin yapmaya uygun olmasıdır. Bu modellerden tamamlayıcı log-log model 3 no'lu denklem ile, cezalı en çok olabilirlik lojistik regresyon modeli ise 4 no'lu denklem ile ifade edilmektedir:

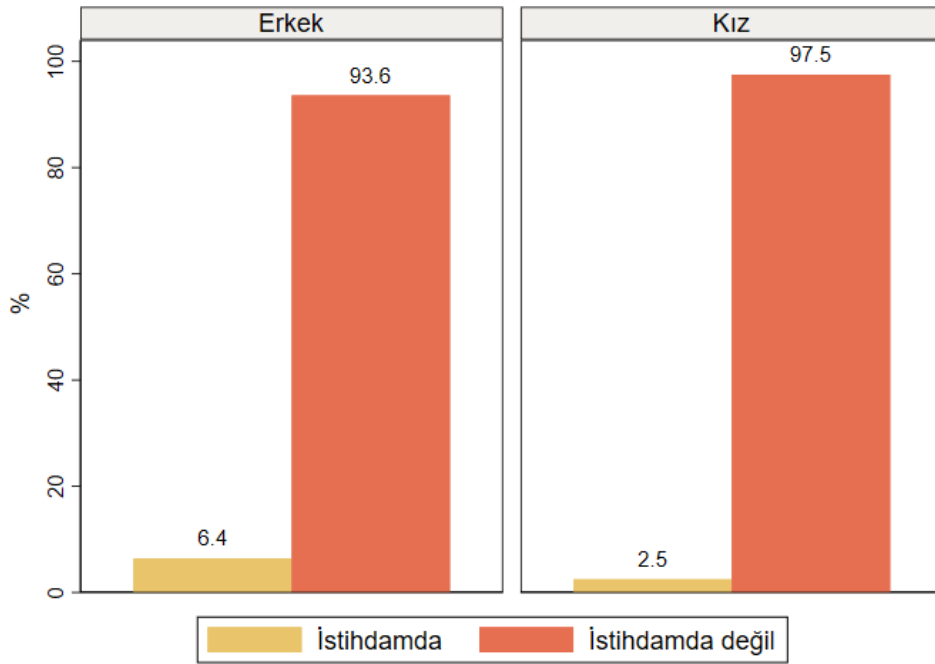
$$\log(-\log(1 - P_i)) = \beta' X_i \quad (3)$$

$$l_p(\beta_0; \beta_1; \lambda) = -l(\beta_0; \beta_1) + \lambda J(\beta) \quad (4)$$

3 no'lu denklemde $l(\beta_0; \beta_1)$ kısıtlanmamış log-olabilirlik fonksiyonunu, λ düzenleme parametresini $J(.)$ ise β katsayılarındaki ceza fonksiyonunu ifade etmektedir.

BULGULAR

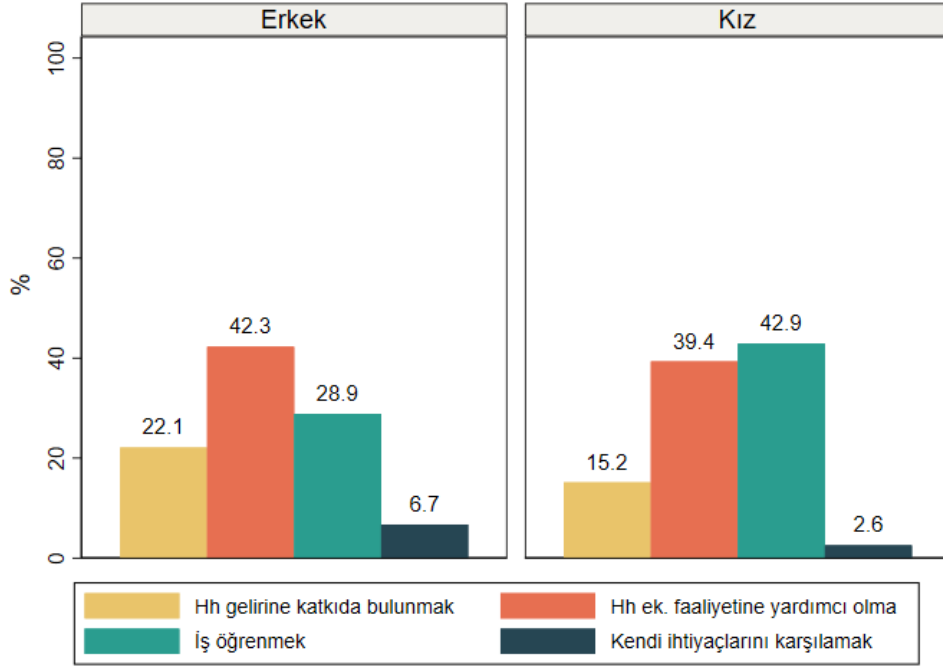
Bu bölümde çocuk istihdamı ile ilgili temel betimleyici grafikler, 1 no'lu denklemin tahmininde kullanılan değişkenlerin özet istatistikleri ve 1 no'lu denklemin dört farklı yöntem kullanılarak tahmin edilmesi neticesinde elde edilen sonuçlar sunulmuştur. Şekil 1'de sunulan istihdamın cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde erkek çocuk bireylerde çalışma oranının kız çocuk bireylerdeki çalışma oranından yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır. Erkek çocuk bireylerin yaklaşık %6,5'inin kız çocuk bireylerin ise yaklaşık %2,5'inin istihdamda olduğu gözlenmektedir.

Şekil 1. İstihdamın cinsiyete göre dağılımı
Kaynak: TÜİK, yazarın kendi hesaplamaları

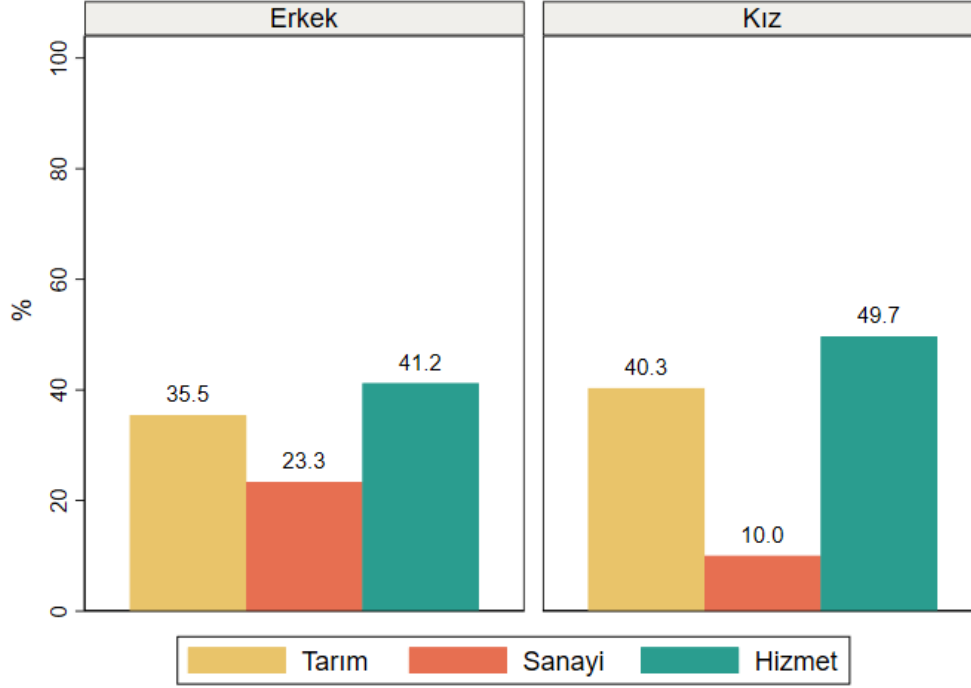
Şekil 2'de çalışan çocuk bireylerin cinsiyete göre çalışma nedenleri sunulmuştur. Erkek çocuk bireylerin çalışma nedenleri arasında %42 payla en yaygın neden hanehalkının ekonomik faaliyetlerine yardımcı olmak olurken, kız çocuk bireyler için en yaygın çalışma nedeni %43'lük pay ile iş öğrenmek olarak gözlenmektedir. Erkek ve kız çocuk bireylerin çalışma nedenleri arasında ikinci en yaygın neden sırası ile iş öğrenmek ve hanehalkının ekonomik faaliyetlerine yardımcı

olmaktadır. Hem erkek hem kız çocuk bireylerin çalışma nedenleri arasında en az paya sahip olan neden ise kendi ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Şekil 2. Cinsiyete göre çalışma nedenleri
Kaynak: TÜİK, yazarın kendi hesaplamaları

Şekil 3’te sunulan cinsiyete göre çalışılan sektörlerin dağılımı incelendiğinde her iki cinsiyet için sıklıkla çalışılan sektörler sırası ile hizmet, tarım ve sanayi olarak gözlenmektedir. Fakat sanayide çalışan erkek çocuk birey yüzdesi kız çocuk bireylere göre oldukça yüksektir.

Şekil 3. Cinsiyete göre çalışılan sektörler
Kaynak: TÜİK, yazarın kendi hesaplamaları

1 no'lu denklem tahmin edilirken kullanılan değişkenlere ait özet istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur. Buradaki sonuçlara göre istihdamda yer alan çocuk bireylerin %73'ü erkek, %27'si ise kızdır. Çalışan çocuk bireylerin yaş dağılımları incelendiğinde 15-17 yaş aralığındaki bireylerin %84'lük pay ile baskın olduğu gözlenmektedir. İstihdamda yer almayan çocuk bireylerin %92'si eğitimlerine devam ederlerken, bu oran istihdamda yer alan çocuk bireylerde %62'ye düşmektedir. İstihdamda olan ve olmayan çocuk bireylerin anne ve babalarının eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında iki grupta da eğitim seviyesi dağılımları birbirine benzerlik göstermektedir. Fakat en çarpıcı fark, istihdamda yer alan çocuk bireylerin hem anne hem de babalarının yüksek öğrenime sahip olma oranı oldukça düşüktür. Son olarak, anne ve babanın işgücü durumu incelendiğinde her iki grup için de annelerin ve babaların büyük bir çoğunluğunun sırası ile işgücü dışında ve istihdamda oldukları görülmektedir.

Tablo 1. Özet istatistikler

	Toplam	İstihdamda	İstihdamda değil
Cinsiyet			
Erkek	51.24	72.6	49.14
Kız	48.76	27.4	50.86
Yaş grubu			
12-14	50.89	15.94	54.34
15-17	49.11	84.06	45.66

Anne yaş			
<35	11.47	6.87	11.92
35+	88.53	93.13	88.08
Baba yaş			
<35	11.44	5.95	10.48
35+	88.56	94.05	89.52
Eğitime devam			
Evet	89.56	62.35	92.24
Hayır	10.44	37.65	7.76
Anne eğitim			
Okur yazar olmayan	17.15	23.52	16.53
Lise altı	63.88	72.02	63.08
Lise altı	11.52	4.16	12.24
Yüksek öğrenim	7.45	0.29	8.15
Baba eğitim			
Okur yazar olmayan	3.2	4.34	3.09
Lise altı	65.07	83.92	63.24
Lise altı	18.52	9.84	19.37
Yüksek öğrenim	13.21	1.9	14.3
Anne durum			
İstihdam	36.56	51.4	35.12
İşsiz	5.01	3.78	5.14
İşgücü dışında	58.42	44.82	59.75
Baba durum			
İstihdam	80.57	85.08	80.13
İşsiz	8.03	5.19	8.31
İşgücü dışında	11.4	9.74	11.57

Kaynak: TÜİK, yazarın kendi hesaplamaları

Yöntem bölümünde açıklanan 3 farklı yöntem kullanılarak elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur. Elde edilen tüm sonuçlar istatistiki olarak anlamlı ve birbiri ile tutarlıdır. Elde edilen bulgulara göre kız çocuk bireylerin istihdamda yer alma olasılıkları erkek çocuk bireylere kıyasla daha düşüktür. Yaş değişkeninin etkisi incelendiğinde, hem 12-14 yaş aralığındaki hem 15-17 yaş aralığındaki çocuk bireylerin çalışma olasılıkları referans kategori olan 5-11 yaş aralığına göre daha yüksektir. Annenin ve babanın yaşının 35’ten yüksek olması, çocuk bireylerin çalışma olasılıkları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Anne ve babanın eğitim seviyesinin etkisi incelendiğinde, referans kategorisi olan okur-yazar olmamaya göre her bir eğitim seviyesinin çocuk bireyin istihdamda yer alma olasılığı üzerinde azaltıcı bir etkisi vardır. Anne ve babanın işgücü durumu değişkenlerine ait bulgular, işgücü dışında yer almaya göre istihdamda yer almanın çocuk bireyin çalışma olasılığı üzerinde azaltıcı, işsiz olmasının ise artırıcı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Çocuk istihdamını etkileyen faktörler

	EKK	Lojistik	Tamamlayıcı log-log	Cezalı en çok olabilirlik
Cinsiyet				
Kız	-0.04***	-1.15***	-1.05***	-1.15***
Yaş kategori				
12-14	0.02***	1.80***	1.77***	1.80***
15-17	0.13***	3.41***	3.24***	3.39***
Anne yaş				
35+	0.006*	0.22*	0.25*	0.22*
Baba yaş				
35+	0.009*	0.53*	0.48*	0.49*
Eğitim devam				
Evet	-0.08***	-1.45***	-1.26***	-1.45***
Anne eğitim				
Lise altı	-0.007*	-0.30*	-0.56*	-0.40*
Lise	-0.02***	-0.73***	-0.67***	-0.72***
Yüksek öğrenim	-0.03***	-2.31***	-2.19***	-2.20***
Baba eğitim				
Lise altı	-0.006*	-0.34*	-0.30*	-0.33*
Lise	-0.01*	-0.60*	-0.47*	-0.54*
Yüksek öğrenim	-0.02***	-1.03***	-1.01***	-1.15***
Anne durum				
İstihdam	-0.03***	-0.90***	-0.75***	-0.90***
İşsiz	0.001*	0.39*	0.31*	0.42*
Baba durum				
İstihdam	-0.02***	-0.52***	-0.49***	-0.53***
İşsiz	0.001*	0.48*	0.17*	0.18*

Kaynak: TÜİK, yazarın kendi hesaplamaları. *, ** ve *** sırası ile %10, %5 ve %1 istatistiksel anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 2’de yer alan bulgular çocuk bireyin çalışma olasılığını etkileyen faktörlerin istatistiki olarak anlamlılığı ve bu etkinin yönü hakkında fikir vermektedir. Fakat söz konusu değişkenlerin birimleri birbirinden farklı olduğu için, elde edilen katsayıların büyüklüklerini inceleyerek değişkenlerin etkilerini birbiri ile kıyaslamak mümkün değildir. Bu noktadan hareketle hangi değişkenin çocuk istihdamında en çok etkiye sahip olduğunun tespit edilmesi amacıyla EKK, lojistik regresyon ve tamamlayıcı log-log modelleri için standartlaştırılmış beta katsayıları hesaplanmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur. Değişkenlerin etkileri standartlaştırılmış katsayılara göre incelendiğinde; sırası ile çocuk bireyin yaşı, annenin yüksek öğrenime sahip olması, çocuk bireyin cinsiyeti, annenin istihdamda olması ve çocuk bireyin eğitimine devam etmesi çocuk bireyin çalışma olasılığını en çok etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuçlar, çocuk işçiliği ile mücadelede çocuklara

yönelik eğitim politikalarının önemini vurgulamaktadır. Aynı zamanda bu sonuçlardaki en çarpıcı nokta, çocuk bireyin çalışma olasılığını en çok etkileyen faktörler arasında çocuk bireyin kendi demografik özelliklerinin yanı sıra annenin eğitim seviyesi ve işgücü durumu değişkenlerinin yer almasıdır. Bu çarpıcı sonuç, çocuk işçiliği ile mücadelede kadınlar ile ilgili eğitim ve istihdam politikalarının da önemini gözler önüne sermektedir.

Tablo 3. Çocuk istihdamını etkileyen faktörler-Standartlaştırılmış beta katsayıları

	EKK	Lojistik	Tamamlayıcı log-log
Cinsiyet			
Kız	-0.09	-0.55	-0.52
Yaş kategori			
12-14	0.19	0.77	0.75
15-17	0.27	1.42	1.35
Anne yaş			
35+	0.01	0.1	0.08
Baba yaş			
35+	0.01	0.16	0.15
Eğitim devam			
Evet	-0.07	-0.48	-0.42
Anne eğitim			
Lise altı	-0.03	-0.13	-0.27
Lise	-0.04	-0.25	-0.23
Yüksek öğrenim	-0.15	-0.68	-0.65
Baba eğitim			
Lise altı	-0.01	0.16	-0.14
Lise	-0.03	-0.08	-0.08
Yüksek öğrenim	-0.04	-0.37	-0.36
Anne durum			
İstihdam	-0.08	-0.52	-0.55
İşsiz	0.001	0.18	0.17
Baba durum			
İstihdam	-0.04	-0.2	-0.18
İşsiz	0.001	0.05	0.04

Kaynak: TÜİK, yazarın kendi hesaplamaları. *, ** ve *** sırası ile %10, %5 ve %1 istatistiksel anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

SONUÇ

2019 Çocuk İşgücü Araştırması bulgularına göre 5 ile 17 yaş aralığındaki çocuk bireylerin yaklaşık %5'i istihdamdadır. Bu oran erkek çocuk bireylerde %6,5 civarında seyrederken, kız çocuk bireylerde %2,5 civarında seyretmektedir. 3 farklı yöntem uygulanarak elde edilen bulgular ortaktır. Bu bulgulara göre kız çocuk bireylerin çalışma olasılığı erkek çocuk bireylere göre daha düşüktür. Aynı zamanda çocuk bireyin eğitimine devam etmesi, anne ve babanın eğitim seviyesinin artması ve anne ve babanın işgücü dışında olmaya göre istihdamda olması; çocuk bireyin istihdamda olma olasılığını düşüren faktörlerdir. Bu etkilerin yanı sıra, çocuk bireyin yaşının artması, anne ve babanın yaşının 35'ten yüksek olması ve anne ve babanın işgücü dışında olmaya göre işsiz olması çocuk bireyin istihdamda olma olasılığını artıran faktörlerdir.

Çalışmada bu bulgulara ek olarak çocuk istihdamını en fazla etkileyen değişkenlerin tespiti amacıyla standartlaştırılmış beta katsayıları tahmin edilmiştir. Değişkenlerin etkileri standartlaştırılmış katsayılara göre incelendiğinde; sırası ile çocuk bireyin yaşı, annenin yüksek öğrenime sahip olması, çocuk bireyin cinsiyeti, annenin istihdamda olması ve çocuk bireyin eğitimine devam etmesi çocuk bireyin çalışma olasılığını en çok etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bulgular ile, çocuk işçiliği ile mücadelede çocuklara yönelik eğitim politikalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu sonuçlardaki en çarpıcı nokta, çocuk bireyin çalışma olasılığını en çok etkileyen faktörler arasında çocuk bireyin kendi demografik özelliklerinin yanı sıra annenin eğitim seviyesi ve işgücü durumu değişkenlerinin yer almasıdır. Bu çarpıcı sonuç, çocuk işçiliği ile mücadelede kadınlar ile ilgili eğitim ve istihdam politikalarının da önemini gözler önüne sermektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular ebeveynin eğitim durumu ile çocuk istihdamı arasındaki ilişki açısından Tunalı (1996) ve Susanlı vd. (2016)'deki bulgular ile uyumludur. Annenin işgücü dışında olmaya göre istihdamda olmasının çocuk bireyin çalışma olasılığını düşürüyor olması sonucu ise, Susanlı vd (2016)'nin kırsal bölgeler için elde ettiği sonuçlar ile uyumludur. Çocuk bireyin eğitimine devam etmesi ve çalışıyor olması arasındaki negatif ilişki ise Dayıoğlu (2005), Dayıoğlu-Tayfur ve Kırdar (2020)'daki bulgular ile uyumludur. Aynı zamanda söz konusu çalışmaların hepsinde kız çocuk bireylerin erkek çocuk bireylere göre çalışma olasılıklarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de çocuk işçiliği ile ilgili daha kapsamlı bir araştırma yapmak için daha kapsamlı bir veriye ihtiyaç duyulduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Daha kapsamlı verinin çocuk işçiliğinin en kötü hallerine dair bilgi içermesi, kent/kır ayrımını mümkün kılması ve Suriyeli göçmen çocuk bireyleri de örnekleme dahil etmesi bu konudaki araştırmaların ve mücadele politikalarının belirlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Basu, K. (1999). Child labor: Cause, consequence, and cure, with remarks on international labor standards. *Journal of Economic Literature*, 37 (3), 1083-1119. <https://doi.org/0.1257/jel.37.3.1083>
- Cigno, A., & Rosati, F. (2005). *The economics of child labour*. Oxford University Press, Cambridge.
- Dayıoğlu-Tayfur, M., & Kırdar, M. G. (2020). Keeping kids in school and out of work: Compulsory schooling and child labor in Turkey. IZA Discussion Papers 13276, Institute of Labor Economics (IZA), Bonn. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/223718/1/dp13276.pdf>
- Dayıoğlu, M. (2005). Patterns of change in child labour and schooling in Turkey: The impact of compulsory schooling. *Oxford Development Studies*, 33 (2), 195-210. <https://doi.org/10.1080/13600810500137798>
- Dayıoğlu, M. (2006). The impact of household income on child labour in urban Turkey. *The Journal of Development Studies*, 42 (6), 939-956. <https://doi.org/10.1080/00220380600774723>
- Duryea, S., & Arends-Kuenning, M. (2003). School attendance, child labor and local labor market fluctuations in urban Brazil. *World Development*, 31 (7), 1165-1178. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(03\)00065-2](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(03)00065-2)
- Edmonds, E. (2006). Understanding sibling differences in child labor. *Journal of Population Economics*, 19, 795-821. <https://doi.org/10.1007/s00148-005-0013-3>
- Emerson, P., & Souza, A. (2007). Child labor, school attendance and intra-household gender bias in Brazil. *World Bank Economic Review*, 21 (2), 301-316. <https://doi.org/10.1093/wber/lhm001>
- Grootaert, C., & Kanbur, R. (1995). Child labour: An economic perspective. *International Labour Review*, 134 (2), 1-18.
- Kıral, G., & Tıraş, M.F. (2013). Understanding of child labour in Turkey. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (2), 109-120.
- King, G., & Zeng, L. (2003). Logistic regression in rare events data. *Journal of Statistical Software*, 9 (2), 137-163. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pan.a004868>
- Mukherjee, D., & Das, S. (2008). Role of parental education in schooling and child labour decision: Urban India in the last decade. *Social Indicators Research*, 89 (2), 305-322. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9233-0>
- Susanlı, B. Z., İnanç-Tuner, Ö., & Kolođlugil, S. (2016). Child domestic labour and mothers' employment in Turkey. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 29 (1), 967-979. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2016.1204100>
- Tunalı, İ. (1996). Education and work: Experiences of 6-14 year old children in Turkey. T. Bulutay (ed.) içinde, *Education and labor market in Turkey* (s.105-140). Devlet İstatistik Enstitüsü.
- United Nations. (1959, November). *Convention on the rights of the child*. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>